

FRANZ KAFKA’NIN ‘DÖNÜŞÜM’ ADLI ESERİNDEKİ DÖNÜŞÜMLER

Süreyya İLKILIÇ¹

ÖZ

Franz Kafka’nın en tanınmış öykülerinden biri olan ‘*Die Verwandlung - Dönüşüm*’, aynı zamanda dünya edebiyatının da en önemli eserlerinden birisidir. Eser, kısa bir öykü olarak tasarlanmış olmasına rağmen, Kasım 1912 ile Ocak 1913 tarihleri arasındaki yazım sürecinde üç bölüm halinde genişletilmiş ve ilk olarak 1915 yılında “Die weißen Blätter” adlı aylık bir dergide yayınlanmıştır. Kafka’nın bu eseri, Türkiye’de farklı birçok çevirmen tarafından tercüme edilerek defalarca basılmıştır. Kavram olarak *dönüşüm*, tekrar eski haline dönmenin mümkün olmadığı bir olguyu ifade eder. Franz Kafka’nın *Dönüşüm* adlı öyküsünde, bir sabah uyandığında kendisini haşereye dönüşmüş olarak bulan pazarlamacı Gregor Samsa’nın, ölümüne kadar geçirdiği süreç anlatılmaktadır. Dönüşüm öyküsü, yapılan analizlerde genellikle öykünün ilk cümlesinde dönüşüme uğrayan eserin ana kahramanı Gregor Samsa’nın haşereye dönüşmesi üzerinden ele alınmaktadır. Oysa öyküde diğer kahramanlar ve Gregor’un ailesinin içinde bulunduğu yaşam şartları da tekrar eski haline dönmeyecek şekilde tamamen değişmektedir. Bu bağlamda öykünün ilk cümlesinde görülen Gregor Samsa’daki dönüşüm, eserdeki diğer dönüşümlerin de sebebi ve habercisidir. Bu makalede amaç, metin odaklı analiz çerçevesinde Franz Kafka’nın *Dönüşüm* eserini öyküdeki tüm dönüşümleri kapsayacak şekilde analiz etmektir. Metin odaklı analiz yöntemi, II. Dünya savaşı sonrasında Wolfgang Kayser ve Emil Staiger öncülüğünde özellikle 1960’lı yıllarda yaygın olan bir analiz yöntemidir. Bu yöntemle göre ele alınan edebi eser, estetik ve stil bakımından otonom bir yapı olarak kabul edilerek içeriği ve yapısına göre incelenmektedir. Bu bağlamda eserin kahramanları ve olayları, birbirleri ile olan ilişkileri çerçevesinde yorumlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alman edebiyatı, Franz Kafka, Dönüşüm, değişim, metin odaklı analiz

TRANSFORMATIONS IN FRANZ KAFKA’S NOVEL ‘METAMORPHOSIS’

ABSTRACT

One of Kafka’s best-known stories *Die Verwandlung*, is also one of the most important works of the world literature. *Die Verwandlung* was written between November 1912 and January 1913, and was first published in a monthly magazine “Die weißen Blätter” in 1915. This work has been translated by many interpreters in Turkey, it is the most widely known work, has been reprinted and is therefore one of Kafka’s best-known works. As a term *Metamorphosis* refers to a phenomenon in which it is not possible to return to its former state. Franz Kafka’s long story *Die Verwandlung* describes the process until the death of the marketer Gregor Samsa, who wakes up one morning and finds himself turned into a bug. Kafka’s story *Die Verwandlung* is generally handled in terms of the transformation of the main hero Gregor Samsa into a bug. However, the story reveals that the living conditions of the other characters and of Gregor’s family have completely changed so that they cannot return to their original state. In this context, Gregor Samsa’s transformation, seen in the first sentence of the story, is the reason for and herald of the other transformations in the work. The aim of this article is to analyze Kafka’s *Die Verwandlung* in a text-oriented analysis to cover all transformations in the story. The text-oriented analysis method was a widespread method of analysis after the Second World War under the leadership of Kayser and Staiger, especially in the 1960s. According to this method, the literary work is accepted as an autonomous structure in terms of aesthetics and style.

Keywords: German literature, Franz Kafka, Transformation, metamorphosis, werkimmanenz

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Türk Alman Üniversitesi, Kültür ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Kültür ve İletişim Bilimleri Bölümü, İstanbul, ilkilic@tau.edu.tr

GİRİŞ

Almancadaki *Die Verwandlung* sözcüğünü karşılayan Türkçe *Dönüşüm* kelimesi, kavram olarak olduğu durumdan başka bir duruma geçerek başka bir duruma alma halini ifade eder (Kayagil, Yeralmaz, 2009: 414, 530). Köktenci bir karaktere sahip olan bu başka bir duruma gelme hali, eski duruma dönmeye imkân sağlayan 'değişim' sözcüğünden farklı olarak, tümüyle başkalaşmayı beraberinde getirir (Atayman, 2012: 20). Franz Kafka'nın *Die Verwandlung* adlı eseri Türkçe'ye hem *Değişim* hem de *Dönüşüm* olarak aktarıldı. Özellikle ilk çevirileri *Değişim* olarak yapılan ve 1986 yılında Ahmet Cemal'in çevirisi ile ilk olarak '*Dönüşüm*' olarak yayınlanan ve bu isimle yaygınlaşan eser, günümüzde farklı çevirmenler tarafından çoğunlukla '*Dönüşüm*' olarak adlandırılrsa da, eserin hala *Değişim* ve '*Metamorfoz*' adıyla yapılan çevirileri de bulunmaktadır. (İlkılıç, 2016: 262). Daha çok biyolojik bir terim olarak kullanılan *Metamorfoz*, 'kelebek, kurbağa ve sinek gibi canlıların belli bir süreç içinde biçim değiştirmeleri, başka bir kimliğe bürünmeleri' (Kolcu, 2017: 15) anlamına gelir. Edebiyatta *Metamorfoz* motifi, canlı varlıklarda geri dönüşümü mümkün olmayan başkalaşımın ifadesi haricinde, içinde bulunulan toplumdaki ve bu toplumun siyasi yapıdaki biçim değişikliklerini göstermede de kullanılır. Prof. Kolcu 'Yeni bir bedende uyanmak ya da Küçük Ağa Romanında *Metamorfoz*' isimli makalesinde Kafka'nın *Dönüşüm* öyküsüne atıfta bulunarak, Küçük Ağa romanındaki Milli Mücadele döneminde görülen dönüşümleri *Metamorfoz* çerçevesinde ele alır. Kolcu, eserde figürlerin geçirdikleri kimlik dönüşümlerinin yanı sıra asıl en önemli dönüşüm ya da *metamorfozun* Osmanlı Devletinin Türkiye Cumhuriyetine dönüşmesi olduğunu vurgular. Buna göre 'Osmanlı Devleti tırtıl, Kuvva-yı Milliye koza, Türkiye Cumhuriyeti de kelebek' (Kolcu, 2017: 23) durumundadır.

Die Verwandlung eserinde de öykünün baş kahramanının bir durumdan başka bir duruma geçmesi, insan olan varlığından geri dönüşümü olmayacak şekilde bir haşere haline gelmesi söz konusudur. Eserin başlığındaki *Dönüşüm*, eserin ilk cümlesinde Gregor Samsa'nın bir haşereye dönüşmesine vurgu yapar. Eserin edebi incelenmesi de genellikle bu çerçevede yapılmaktadır. Oysa Gregor Samsa'nın yanı sıra eserdeki pek çok karakter ve olayda da geriye dönüşü olmayan bir dizi dönüşüm bulunmaktadır. Bu makalede önce eserin kaleme alınma süreci ve eser üzerine bilgi verilecek, daha sonra öyküdeki dönüşümler incelenecektir. *Dönüşüm* (olgusu) merkezli eser analizi ve eserdeki karakter incelemeleri ise metin odaklı yöntem (*werkimmanent*) çerçevesinde yapılacaktır. Bu yöntem, Wolfgang Kayser ve Emil Staiger'in öncülüğünde, II. Dünya savaşıdan sonra özellikle 1960 sonrasında yaygınlaşmıştır. Edebi eser, bu araştırma metoduna göre estetik ve stil olarak otonom bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Anz, 2013: 289; Nünning, 1998: 563). İçeriği ve yapısına göre ele alınan eserde, kahramanlar ve olaylar da birbirleriyle ilişkileri çerçevesinde incelenmektedir.

Dönüşüm (Die Verwandlung)

Franz Kafka *Dönüşüm - Die Verwandlung* adlı eserini 17 Kasım 1912 ve 6 Ocak 1913 tarihleri arasında yazmıştır. Kafka, eseri aslında başlangıçta iki kere on saatte (Heller, Born, 1976: 125) yazılacak kısa bir öykü olarak planlamış olsa da zaman içinde genişleterek üç ayrı bölüm halinde tamamlamıştır (Beicken, 1995: 99). Kafka, *Dönüşüm* öyküsünü önce 1913 yılında yazdığı ve içerik bakımından birbirlerine yakın olan '*Das Urteil / Hüküm*' ve '*Der Heizer / Ateşçi*' hikâyeleri ile birlikte, daha sonra ise '*Das Urteil / Hüküm*' ve '*In der Strafkolonie / Ceza Kolonisinde*' hikâyeleriyle '*Strafe / Ceza*' adı altında toplayarak yayınlamak istemiş, ancak yayınevinden kaynaklanan nedenlerden dolayı bu isteğini gerçekleştirememiştir. Öykü, ilk olarak 1915 yılında editörlüğünü Rene Schickel'in yaptığı "Die weißen Blätter" adlı aylık dergide yayınlanır (Beicken, 1995: 110; Stach II, 2013: 47).

Öykünün başlangıcından bitimine kadar olan eserin yazım süreci, Kafka'nın nişanlısı Felice Bauer'e yazmış olduğu mektuplardan takip edilebilmektedir. Bu bağlamda Kafka, 17 Aralık 1912'de Bauer'e kendisinin oldukça huzursuz olduğu bir günde ismini henüz belirtmese de küçük küçük bir öykü yazacağını bildirir (Alt, 2005: 329). "Bugün çok koşturmak zorundayım ve yaktaki dönüp dururken aklıma gelen, yakamı bırakmayan küçük bir öyküyü de kâğıda dökmek ge-

rekiyor, ama bugün yine de yazacağım sana” (Kafka, 2004: 87). Kafka, *Dönüşüm* ile ilgili yazdığı ve öykünün gidişatı üzerine bilgiler verdiği mektuplarında öyküyü devamlı küçük öykü şeklinde ifade eder ve 6 Aralık’ta öykünün sonucundan pek memnun kalmamasına rağmen küçük öykünün bittiğinin haberini verir. “Evet sevgilim, küçük öyküm bitti artık, ama bugün yazdığım sonuç bölümünden memnun değilim, daha iyi olabilirdi, burası kuşkusuz” (Kafka, 2004: 91).

Üç bölümden oluşan *Dönüşüm* öyküsünde pazarlamacı Gregor Samsa’nın haşereye dönüşmesinden ölümüne kadar olan hikâyesi anlatılmaktadır. Genellikle ana kahraman Samsa’nın perspektifinden aktarılan öykü, Gregor’un ölümünden sonra tanrısal ve üçüncü şahıs anlatımıyla verilmektedir. Eser kategorik olarak değerlendirildiğinde her üç bölümün sonunda Gregor Samsa’nın odasından çıktığı dikkati çekmektedir. İlk iki bölüm sonunda görülen çıkışlar, gittikçe artan bir şekilde aileden ve diğer kişilerden dışlanan ve odasında izole edilen ana figürün dış dünyayla ilişki kurmak çabası mahiyetindedir. Üçüncü bölümün sonunda ise artık dış dünyayla tamamen ilişkisi biterek ölen Gregor, hizmetçi kadın tarafından süpürülerek çöpe atılır.

Belirtildiği gibi ilk bölümde Gregor Samsa bir sabah uyandığında kendisinin, yatağında bir haşereye dönüşmüş olduğunu fark eder ve bunun geçici bir durum olduğunu düşünerek yine eski durumuna döneceğini ümit eder. Haşereye dönen ve geri eski haline dönmesi mümkün olmayan Gregor, işe gidemeyince onu kontrol etmek için çalıştığı firmanın müdürü eve gelir. İkinci bölüm gene Gregor’un uykudan uyanması ile başlar. Ancak buradaki uyku, öyküde ifade edildiği gibi baygınlık sonrası olan bir uyanıştır. Söz konusu baygınlık, birinci bölümde odasından çıkan Gregor’u odasına bir an önce tekrar sokabilmek için babasının attığı kuvvetli bir tekme sonucunda Gregor’un aşırı kanama ve acı sonrasında geçirdiği bir baygınlıktır. İkinci bölümün sonunda da babanın Gregor’a saldırısı görülür. Bu saldırıda baba, Gregor’u odasına dönerken elma bombardımanına tutar. Üçüncü bölüm, atılan elmalardan birisinin sırtına gömülmesi neticesinde ağır yaralanan Gregor’un ölümüne kadar gerçekleşen olayları kapsar.

İlk bakışta *Dönüşüm* öyküsündeki dönüşüm sadece Gregor Samsa’nın haşereye dönüşmesi şeklinde algılansa da aslında ailenin diğer fertlerinin de öykünün ilerleyen dönemlerinde bir dönüşüme uğradığı dikkati çeker. Üstelik eserdeki dönüşüm sadece figürlerin dönüşümleri ile de sınırlı değildir. Öyküde ailenin ekonomik düzeyi ve mekân bazında da dönüşümler gerçekleşmektedir. Söz konusu bu dönüşümler sırasıyla öyküdeki figürlerin dönüşümleri ve ailenin ekonomik durumundaki dönüşüm şeklinde ele alınacaktır.

Figürlerin dönüşümleri

Gregor Samsa: “Gregor Samsa bir sabah bunaltıcı düşlerden uyandığında, kendini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş olarak buldu” (Kafka, 2004: 9). Eserdeki dönüşüm olgusu, öykünün daha başlangıcında bu ilk cümle ile belirtilmektedir. Bu cümle her ne kadar başkahraman Gregor Samsa’nın bir dönüşüme uğradığını bildirirse de öykü boyunca gerçekleşecek olan dönüşümlerin de bir nevi habercisi ve sebebidir. Çünkü Gregor Samsa’da böylesi bir dönüşüm olmamış olsaydı, eserdeki diğer dönüşümler de söz konusu olmayacaktı.

Pazarlamacı olarak bir firmada çalışan Gregor Samsa kendisindeki dönüşümü ilk etapta kavrayamaz ve “Ne olmuş bana?” (Kafka, 2004: 9) diye sorarak anlamaya çalışır. Önce yaşadıklarının rüya olup olmadığını sorgular ancak gördüğünün düş olmadığını emindir. “Gördüğü, düş değildi” (Kafka, 2004: 9). Gregor kendisine oldukça saçma gelen bu durumun olsa olsa geçici bir durum olduğunu düşünür. “Biraz daha uyusam ve bütün bu saçmalıkları unutsam, nasıl olur” (Kafka, 2004: 10) diye söylenir kendi kendine. Ancak Samsa’nın vücudundaki bu dönüşüm geçici değildir ve öykünün sonuna kadar Gregor’un durumu her geçen zaman daha da kötüleşir.

Öykünün başında Gregor, bedensel olarak kendini haşereye dönüşmüş olarak gördüğünde başına gelen olayın ciddiyetini anla(ya)maz. Bu durumun uykusunu yeterince alamadığından kaynaklandığını, yeterince uyuduğunda eski durumuna dönerek, kaçırdığı trene rağmen bir sonraki trene yetişerek işine zamanında varabileceğini düşünür. Oysa Gregor, geçirdiği dönüşümü, öykünün ilerleyen bölümlerinde bir dizi diğer dönüşümler eşliğinde kabullenmek zorunda kalır.

Bedensel dönüşüm sonrasında Gregor'un ilk fark ettiği diğer dönüşüm, sesindeki dönüşümdür. Gregor'un işe gitmediği ailedekiler tarafından fark edilip kendisine seslenildiğinde Gregor onlara cevap verir. Ancak duyduğu sesi de artık eski sesi gibi değildir. “Gregor, kendi yanıt veren sesini duyduğunda korktu, bunun eski sesi olduğu herhalde kesindi, ama bu sese alttan alta bastırılması olanaksız, acı bir ıslık da karışıyor ve bu ıslık, sözcüklerin netliklerini ancak ilk anda koruyor, hemen ardından sözcükleri karşıdakini kulaklarına inanamaz kılacak denli bozuyordu” (Kafka, 2004: 13). Gregor'un söyledikleri dönüşümünden hemen sonra biraz anlaşılabilir gibi olsa da, kısa bir süre zarfında artık diğer kişiler tarafından hiç anlaşılmaz bir hale gelir. ““Tek sözcük anladınız mı söylediklerinden?” diye sorar Müdür Bey (...) ‘yoksa bizimle alay mı ediyor? (...) ‘Gregor’u şimdi konuşurken duydun mu?’ ‘Duyduğumuz, bir hayvan sesiydi’ dedi Müdür Bey,” (Kafka, 2004: 22). Zaman geçtikçe Gregor, sesindeki dönüşümle beraber etrafındakilerin onun söylediklerini anlamadıkları gerçeğini kabullenmek zorunda kalır. Burada dikkati çeken ve oldukça ilginç olan, Gregor'un kendisi bir insan gibi düşünerek konuşmasına rağmen etrafındakilerin bu konuşmaları bir hayvan sesi gibi algılayarak söylenenlerin içeriğini kesinlikle anlamamalarıdır.

Eserin başlangıcındaki dönüşümden, öykünün sonuna kadar dönüşmeden kalan, Gregor'un düşünme, söylenenleri anlama ve bunları bir insan gibi yorumlayabilme kabiliyetidir. Gerçekleşen dönüşüm, sadece Gregor'un bedenindeki fiziksel bir dönüşümdür. Ayrıca Gregor'un bedenindeki bu fiziksel dönüşüm, öykünün sonuna dek artarak devam eder. Başlangıçta devasa bir büyüklükte olan Gregor'un bedeni zaman içinde büyüklüğünü ve hacmini kaybeder. İlk cümlede Gregor'un ‘dev bir böceğe’ döndüğü bilgisi verilmektedir. İçinde bulunduğu eski odası bu nedenle Gregor'a biraz küçük gelmiştir. Gregor, kız kardeşi odasına geldiğinde kendisini görüp korkmaması için yatağının altına girmek istediğinde, zorladığı için sırtı biraz ezilir ve gövdesinin genişliğinden dolayı kanepenin altına tam olarak giremez. Kız kardeşi annesiyle birlikte Gregor rahat hareket edebilsin düşüncesiyle odasındaki eşyaları boşalttıkları dönemde ise (gerçi zaman içinde oda depo olarak kullanılmaya başlanır) Gregor'un bedeni duvardaki kürk mantolu kadın resmini kapatacak kadar büyüktür (Kafka, 2004: 51). İkinci bölümün sonunda ise odasından çıkan Gregor, kendisini tekrar odasına girmesi için kovalayan babasının çizmelerinin, kendi gövdesine oranla ne derece büyük olduğunu fark ederek şaşırır. Gregor'un bedeni, babasının ayakkabısı altında ezilebilecek kadar küçülmüştür (Kafka, 2004: 54). Son bölümde ise bedeni artık o kadar küçülmüştür ki, öldüğünde ‘tamamen yamyassı ve kupkuru’ (Kafka, 2004: 76) olan Gregor, süpürgeyle alıp atılabilecek hale gelmiştir. “Bakın, ne kadar zayıfımış. Zaten uzun zamandır hiçbir şey yemedi. Yiyecekler verildiği gibi kalıyordu” (Kafka, 2004: 76).

Gregor'un ölümüne kadar olan süreçte bedenin küçülmesi ile doğrudan alakalı olarak, başkahramanın tat alma ve yemek yeme alışkanlıklarındaki dönüşümler de göze çarpmaktadır. Gregor, dönüşümünden hemen sonraki gün kız kardeşinin getirdiği, aslında en sevdiği içecek olan sütü dener ama tadından hiç hoşlanmaz. Üstelik süte karşı bir tiksinti duyar. Sütün içilmediğini anlayan kız kardeş eski bir gazete üzerine Gregor'un yiyebileceğini düşündüğü yiyeceklerden getirir. “Durmuş ve yarı çürümüş sebzeler, akşam yemeğinden kalma, üstünde donmuş beyaz sos bulunan kemikler; birkaç kuru üzüm tanesi ve badem; Gregor'un iki gün önce bu yenmez dediği bir peynir; bir dilim kuru ekmek, bir dilim tereyağlı ekmek” (Kafka, 2004: 36). Gregor getirilen bu yiyeceklerden normal bir insanın yediğinin aksine taze olanları değil, bayat ve bozulmaya yüz tutmuş olanları tercih eder. Zaman içinde ise aç olmasına rağmen getirilen hiçbir şeyi yiyemez. “Yemek istiyorum, dedi Gregor kendi kendine üzüntü içinde, ‘ama onların sofrasındakileri değil. Nasıl da besleniyorlar, ben ise burada ölüyorum” (Kafka, 2004: 66). Gregor, öykünün sonuna doğru aradığı besini bulur ve aynı zamanda kendisinin gerçekten bir hayvan olup olmadığını sorgular. Bilmediği, özlemini çektiği besin, kız kardeşinin çaldığı müziktir. “Müzikten bu kadar etkilendiğine göre, bir hayvan mıydı gerçekten? Gregor, kendisini o bilmediği, ama özlemini çektiği besine götüreceği yolun önünde açıldığını duyar gibi olmuştu” (Kafka, 2004: 68).

Gregor'un tat alması ve yeme alışkanlıkları yanı sıra dönüşüme uğrayan diğer duyusu, görmesidir. Zamanla çok uzakta olmayan nesnelere bile Gregor'un gözlerinin önünde belirsiz bir hale

gelmeye başlar. Odasının penceresinden baktığında önceden gördüğü “karşiki hastaneyi artık hiç göremez” olur ve (...) Charlotte Caddesi’nde oturduğundan kesinlikle emin olmasaydı eğer, penceresinden kurşuni gökyüzü ile kurşuni yeryüzünün ayırt edilemez biçimde birleştikleri bir ıssızlığa baktığına inanabilirdi” (Kafka, 2004: 42).

Bedensel dönüşümde Gregor için en etkili olan organlarından bir diğeri bacaklarıdır. Gregor’un dönüşümden sonra bedeninde hemen fark ettiği şey, “acınası incelikte” olan çok sayıda bacağı “çaresizlik içerisinde” sallanıp durmalarıdır. Başkahraman başlangıçta bu bir sürü minik bacağın denetimini sağlayamaz. Çünkü “bacaklardan birini kıvrırmak istediğinde aldığı ilk sonuç, bu bacağın ileri doğru uzanması oluyordu ve sonunda bacağı istediği konuma getirmeyi başarsa bile, bu olana dek öteki bacakları zincirden boşanmışçasına, son derece canlı ve acı verici bir hareketlilikle çırpınıp duruyorlardı” (Kafka, 2004: 14). Ancak Gregor bu “başına buyruk” (Kafka, 2004: 15) bacakların dengesini sağlamayı kısa bir süre içinde becerir ve onlar sayesinde yerde ve duvarda hareket edebilmenin yanı sıra oda içinde özellikle canı sıkıldığında odanın tavanında asılı kalabilir. Üstelik artık alışkanlık haline getirdiği tavadaki asılı kalmalardan Gregor son derece zevk almaktadır. Ayrıca Gregor’un kendisinin de hayretler içinde kaldığı, böceklerin hareket tarzına uygun davranışlar sergilemesidir. Tavanda asılı kalmak “döşemede yatmaktan çok farklıydı (...) Gregor’un tavandayken kendini kaptırdığı, neredeyse mutluluk denebilecek dalgalık içerisinde, sonradan kendisini de hayrete sürükleyecek bir biçimde tavanı bırakıp yere düştüğü oluyordu. Ama şimdi bedeni üstündeki denetimi doğal olarak eskisinden çok farklıydı ve bu denli şiddetli bir düşme sonucu bile kendine zarar vermiyordu” (Kafka, 2004: 46). Ancak Gregor’un odasından ilk çıkmasında babasının saldırısı neticesinde önce bir bacağı ağır bir şekilde yaralanır. Daha sonraki çıkışındaki saldırıda ise artık Gregor’un bacakları hareket kabiliyetlerini kaybedecek duruma gelir. Öyküde Gregor’un babasıyla arasında yaşanan olay sanki bir nevi savaşmışçasına, Gregor bir gaziye benzetilir: “odasını bir baştan öteki başa değin geçmesi bile, yaşlı bir gaziymiş gibi, dakikalar alıyordu – yükseklere tırmanmak artık söz konusu değildi” (Kafka, 2004: 57).

Grete Samsa: Praglı filozof Karel Kosik’e göre *Dönüşüm* öyküsündeki en önemli figür Gregor Samsa değil, Grete Samsa’dır. Gregor’un kız kardeşi olan Grete, bir yandan eserde Gregor’un artık bir insan olmadığından yola çıkarak insanlarla yaşamasının mümkün olmadığını ve bu nedenle bertaraf edilmesi hakkında karar vererek öykünün gidişatı üzerinde en önemli rolü oynarken, diğer yandan öykünün başlangıcından sonuna kadar en büyük dönüşümü geçiren figür özelliğine sahiptir (Kosik, 1994: 187; Alt, 2005: 337).

Gregor’un dönüşümünden önce henüz daha on yedi yaşında olan Grete’nin hayatı güzel giyinmek, bol bol uyumak, basit ev işlerine yardım etmek, eğlencelere katılmak ve özellikle de keman çalmaktan ibarettir. Maddi bakımdan tamamen abisine bağlıdır ve dolayısıyla hiçbir maddi kaygısı bulunmamaktadır. Abisiyle çok iyi anlaşmakta ve abisine karşı aşırı bir sevgi beslemektedir. Gregor’un dönüşüme uğradığı günün sabahında abisinin işe gitmediği fark edildiğinde Gregor için en çok endişelenen ve onun için ağlayan da Gregor’un kız kardeşidir. Gregor’un durumu anlaşıldığında ise onun bakımını (yemek ve odasının düzenini) Grete üstlenir. Başlangıçta büyük bir özenle yapılan bu bakım, zaman içinde Grete için bir külfete dönüşür. İlk etapta Grete yemek olarak Gregor’un önceden sevdiği yiyecekleri getirir, ancak getirdiklerinin yenilmediğini görünce Gregor’un yiyebileceğini düşündüğü yiyecekleri getirmeye başlar. Sonrasında ise öykünün sonlarına doğru “kız kardeşi artık neyin Gregor’un özellikle hoşuna gideceğini düşünmeksizin, sabahları ve öğlenleri dükkâna koşmazdan önce rastgele bir yiyeceği ayağıyla Gregor’un odasına itiyor, akşam ise yiyecekler tadılmış veya –en sık rastlanan durum olarak– olduğu gibi bırakılmış, hiç umursamadan bir süpürge darbesiyle yine dışarı atıyordu” (Kafka, 2004: 61).

Grete’nin zaman içinde Gregor’un beslenmesine karşı gösterdiği ilgideki azalma aynı şekilde hem Gregor’un odasının tertip ve düzeni hem de Gregor’a olan tahammülü noktasında da görülmektedir. Üstelik Grete’nin odaya gelişleri Gregor için bir kâbusa dönüşür:

“Kız kardeşinin odaya girişi bile Gregor için korkunç bir olaydı. Kız odaya girer girmez, başka zamanlar Gregor'un odasını kimsenin görmemesi için o denli dikkat etmesine karşın, kapıyı kapatmak için bile zaman ayırmaksızın doğru pencereye koşuyor, boğuluyormuşçasına acele ederek camı açıyor ve dışarıda hava ne denli soğuk olursa olsun, bir süre pencerede kalıp derin derin soluk alıyordu (Kafka, 2004: 43).

Ana kahraman Gregor'un dönüşümü sonrasında Grete Gregor'un, anne ise babanın bakımını üstlenir. Grete bu bağlamda Gregor'la birebir ilgilenen ve hakkında söz sahibi olan tek kişi durumundadır. Yiyecek ve odasının temizliği haricinde Grete'nin Gregor'un özeline ilk müdahalesi, onun odasındaki eşyaların çıkarılması noktasında direktmesidir. Gregor'un odasında 'aileden miras yoluyla' kalan ve odada rahat döşeme ile sıcak bir atmosfer oluşturan eşyalar, Gregor için geçmişi ile doğrudan bir bağ oluşturmaktaydı. Onların odadan çıkartılması Gregor'un geçmişini, dolayısıyla insanlığını tamamen unutmaya anlamına geliyordu ve oda da normal bir insan odası olmaktan çıkıp bir nevi mağaraya dönüyordu (Kafka, 2004: 48). Annesi bu durumun farkına varır ve odadan eşyaların uzaklaştırılmasının Gregor'un iyileşmesine olan inançlarını kalmadığını göstereceğini ifade eder. Ayrıca Gregor eski haline dönecek olursa olanları unutmaya daha da zorlaşacaktır, ancak bunu Grete anlamak istemez: “ayrıca eşyaları odadan uzaklaştırdığımız takdirde, iyileşmesinden tümüyle ümidimizi kestiğimizi ve onu acımasızca kendi haline bıraktığımızı göstermiş olmaz mıyız? Bence en iyisi, odayı eskiden nasıl idiyse öyle korumaya çalışmamızdır, böylece Gregor yine aramıza döndüğünde her şeyi eskisi gibi bulur, arada olup bitenleri unutmaya da o ölçüde kolaylaşır” (Kafka, 2004: 47f.). Grete annesini dinlemez. Gregor'un güya rahat hareket edebilmesi için odası boşaltılır, zaman içinde ise oda kullanılan eşyaların ve çöplerin depolandığı yer haline gelir.

Son aşamada ise Gregor Grete için bir yükür ve evden uzaklaştırılması gerekmektedir. Çünkü Gregor, Grete'ye göre artık aileden birisi olmaktan çıkmıştır. Üstelik Grete Gregor'u değil aileden bir kişi ve bir abi, bir insan olarak bile görmemektedir. Aile için o, bir şanssızlık ve felakettir. Gregor'un evden gitmesi kararını da Grete tamamen kendisi verir (Stach I, 2012: 233). Grete'ye göre ailedeki yaşamın huzurlu bir şekilde devam edebilmesi için Gregor evden gitmelidir ve gidecektir: “Bu böyle süremez artık. Siz bunu anlamıyor olsanız bile, ben anlıyorum. Bu hilkat garibesinin önünde kardeşimin adını ağzıma almak istemediğim için, yalnızca diyorum ki ondan kurtulmaya çalışmalıyız. (...) yoksa ikinizin de ölümüne neden olacak, görür gibiyim bunu. (...) Artık ben katlanamıyorum (...) Bizi anlayabilseydi eğer, o zaman uzlaşabilirdik belki onunla. Ama bu durumda... Buradan gitmeli, Tek çare bu, baba. Ama onun Gregor olduğu düşüncesini kafandan atman gerek. Bizim asıl felaketimiz, bunca zaman bu düşünceye inanmış olmamız. Fakat o nasıl Gregor olabilir ki? Gregor olsaydı eğer, insanların böyle bir hayvanla birlikte yaşamalarının olanaksızlığını çoktan anlar ve kendiliğinden çıkıp giderdi. O zaman bir erkek kardeşimiz ve oğlumuz olmazdı, ama yaşamayı sürdürür, onun da anısını onurla koruduk. Şimdi ise bu hayvan peşimizi bırakmıyor” (Kafka, 2004: 71-72).

Grete'nin evde söz sahibi konumuna gelmesi hiç şüphesiz maddi bağımsızlığını alması ve ailenin tek evladı olarak anne ve babasına bakma sorumluluğunu da üstlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Grete'nin çalışması ve ev ekonomisine olan katkısı, evin ekonomik düzeyindeki dönüşümler başlığı altında tekrar ele alınacaktır.

Baba (Herr Samsa-Bay Samsa): *Dönüşüm* öyküsündeki önemli figürlerden biri olan baba, Gregor'un haşereye dönüşmesinden önce firması iflas ettiği için artık çalışmamaktadır. Tüm gününü evde geçirir, zaman içinde yaşlı ve hastalıklı bir hale gelmiştir. Babası Gregor'a maddi olarak iki yönden bağlıdır. Hem artık para kazanmadığı için Gregor'un bakımına muhtaçtır. Hem de iflas ettiği için sözüm ona borçlu olduğu için Gregor onun borçlarını ödemektedir.

Gregor'un dönüşümünden önce baba öyküde yaşlı, çalışmaz ve bakıma muhtaç bir kişi olarak anlatılır. Gündelik hayatında yaptıkları sınırlıdır. En önemli aktivitesi, onun için en önemli öğün olan kahvaltıda saatlerce çeşitli gazeteleri okumak ve çok nadir de olsa arada sırada anne ve kızının desteği ile dışarıya yürüyüşe çıkmaktır (Kafka, 2004: 26). Babanın aile içindeki ve özel-

likle de Gregor'a karşı tavrı, Gregor'un işe gitmediğinin anlaşılması ile değişmeye başlar. Gregor'un işe gitmeme nedeni henüz bilinmezken dahi baba oğlunun odasının duvarını yumruklamaya başlar ve ne olduğunu sorar. Ancak bu sorgulama Gregor'un başına herhangi bir şey gelmiş olabileceği ile ilgili değildir. Firmadan müdür geldiğinde de durumdan en az zarar görebilme adına ona ne cevap verelim diye soru yöneltir Gregor'a. Bu safhada daha Gregor'un dönüşümünden habersizdir. Baba Gregor'un kapısının açılıp onu haşere olarak görmesinden Gregor'un ölümüne kadar geçen süre içinde oğluna karşı devamlı anlayışsız ve insafsızdır. Babanın Gregor'u ilk gördüğü andaki tepkisi, yumruklarını sıkarak onu tekrar odasına kapatma isteği olmuştur.

“Babası, sanki Gregor'u yine odasına kovmak istiyormuş gibi düşmanca bir ifadeyle yumruklarını sıkı, sonra ne yapacağına karar verememişçesine oturma odasında çevresine bakındı, en sonunda da ellerini yüzüne kapatıp, güçlü göğsünü sarsan hıçkırıklarla ağlamaya başladı” (Kafka, 2004: 25).

Ancak babanın burada ellerini yüzüne kapatıp ağlaması, Gregor'un durumuna üzülmeye niyeti olmadığı açıktır. Babanın ağlaması tamamen olay karşısında kendi çaresizliği ve acizliğinden kaynaklanmaktadır. Zaten müdür beyin evden kaçarcasına çıkmasının hemen ardından kendisini o zamana kadar zor tutmuş olan baba, bir eline müdürün kaçarken almayı unuttuğu bastonu ve diğer eline bir gazete alarak Gregor'u kovalamaya başlar. Kovalama esnasında Gregor'un yalvarmalarını anlamadığı gibi onlardan etkilenmez bile. Güya yaşlı ve hareket edemeyen “baba, kovalamasını acımasızca sürdürmekte ve bir vahşi gibi tiz sesler” çıkarmaktadır. Hayvana dönüşmüş olan Gregor'un aksine insan olan baba, hareket ve davranışları ile çıkardığı sesler bakımından vahşi bir hayvana benzer. Babası ve Gregor arasındaki kovalamaca, babanın Gregor'a şiddetli bir tekme atarak onu odasına fırlatması ile son bulur. Gregor, babasının bu tekmesi ile ağır bir şekilde yaralanır (Kafka, 2004: 30-31).

Babanın Gregor'u ikinci yaralaması, anne ve kız kardeşin Gregor'un odasındaki eşyaları boşaltması esnasında dışarı çıkan Gregor'u hem cezalandırmak hem de odasına sokmak için kovalaması ve elma bombardımanına tutması neticesinde gerçekleşir. Oysa Gregor'un odasından çıkma sebebi sadece fenalaşan annesine belki yardımı olur düşüncesidir. Ancak etrafındakiler onun bu iyi niyetini anlayacak durumda değildirler. Özellikle babasının artık eski güçsüz durumu kalmamıştır. Hatta Gregor babasındaki bu değişimi görüp fark ederek müthiş bir şaşkınlığa uğrar:

“Ama yine de, bu insan gerçekten babası mıydı? Eskiden Gregor bir iş yolculuğuna çıktığında, yorgun argın yatağında büzülüp kalan; eve döndüğünde akşamlar onu koltuğunda, üstünde robdöşambriyle karşılayan; ayağa kalkabilecek durumda olmayıp, sevincini yalnızca kollarını kaldırarak açığa vuran, çok ender olarak, yılda birkaç Pazar ve bir de en önemli bayram günlerinde ailece çıktıkları gezintilerde, zaten ağır yürüyen Gregor'la annesinin arasında eksi paltosuna sarınmış olarak, yere hep dikkatle bastırıldığı bastonuyla onlardan da ağır bir tempoyla giden, bir şey söylemek istediğinde hemen her zaman yürümesini kesen ve yanındakileri çevresine toplayan adan, bu adam mıydı? Oysa şimdi bayağı dimdikti (Kafka, 2004: 53-54).

Babada görülen bu dönüşümler şüphesiz onun tekrar işe başlaması ile doğrudan ilgilidir. Gregor'un aileyi geçindirme fonksiyonu ortadan kalktıktan sonra ailenin geçimi ailenin tüm bireyleri tarafından üstlenilmiştir. Bu kapsamda baba da bir işe girmiş ve tekrar aileye para getirme ile birlikte kendine güveni de artmıştır. Diğer taraftan babanın Gregor'un dönüşümünden önce gerçekten düşkün bir durumda olup olmadığı da tartışma götürmektedir. Aslında babanın parası vardır. Sadece bunu aileden gizlemiştir. İstedığı oğlunun parası ile keyifli bir hayat sürmektir.

Baba öykünün sonunda kızı Grete'nin Gregor'un evden uzaklaştırılmasını, hiç tereddüt etmeden kabul eder. “Söylediklerinde bin kez haklı” (Kafka, 2004: 71) der kızı konuştuğundan sonra. En nihayetinde Gregor'un öldüğünü öğrenince büyük bir yükten ve beladan kurtulmanın verdiği rahatlatma ile “şimdi Tanrı'ya şükredebiliriz” (Kafka, 2004: 76) söyleminde bulunur.

Anne (Frau Samsa-Bayan Samsa): *Dönüşüm* öyküsündeki önemli dört figürden birisi annedir. Gregor'un haşereye dönüşümünden önce anne de diğer aile fertleri gibi maddi olarak oğluna bağ-

lıdır. Hayatının merkezinde ailesi vardır, çocukları ve eşine sevgiyle bağlı tipik bir annedir. Dönüşümden sonra ise Gregor için endişelenerek en çok panik olan ve haşereye dönüşmüş olan Gregor'un oğlu olduğu noktasında ısrar eden ve onun geri döneceğine en uzun süre inanan kişidir.

Gregor'un dönüşüme uğradığı sabah anne, Gregor'un işe gitmediğini fark ederek oğlunun başına muhakkak bir şey geldiğini düşünerek aşırı bir paniğe kapılır. Fabrikadan kontrol için gelen müdüre karşı oğlunu savunur. Oğlunun işe gitmeme nedenini bilmemesine rağmen müdüre Gregor'un işine çok önem verdiğini ve işe gitmemesinin kesinlikle bir sağlık sorunu ile ilgili olduğunu iddia eder: “inanın Müdür Bey, oğlum iyi değil. Gregor iyi olsa tren falan kaçırır mı hiç? Akli hep işindedir. (...) Sabah aksini söylemiş olmasına karşın, hasta olduğundan kesinlikle eminim” (Kafka, 2004: 18-19).

Gregor'un bir haşereye dönüşmüş olduğu anlaşıldıktan sonra ise paniğe kapılıp aşırı derecede endişelenerek baygınlık geçiren annenin, Gregor için öykünün sonuna kadar herhangi bir düşmanca tavrı söz konusu değildir. Ancak buna rağmen öyküde devamlı geri planda kaldığı dikkati çeker. Muhtemelen bu durum bir yandan kendi güçsüzlüğü ve zor bir durum karşısında baygınlık geçirmesi ve diğer yandan ailede konum olarak diğer aile fertlerinden sonra söz hakkına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Kendisi astımlı olan anne, müşkül durumlarda solunum güçlüğü çekerek pencereye koşar. Anne, Gregor'un bakımını üstlenen Grete'nin Gregor'un odasındaki eşyaları çıkarmak istemesi karşısında bunun doğru olmadığını söylese de Gregor üzerinde söz sahibi olan kızına sözünü geçiremez. Gregor'a karşı ne kadar şefkatli ve aile içinde onu en iyi anlayan kişi olarak ön plana çıksa da Gregor hakkında karar verme ve onu savunma noktasında aktif bir rol alamaz. Örneğin Gregor'un odasından çıkması sonrasında babanın onu elma bombardımanına tutması karşısında Gregor'un çok zor durumda olduğunu görerek gerçekten üzülmemektedir. Ancak babasının saldırısından Gregor'u korumaya teşebbüs etmez. Aksine fenalaşıp baygınlık geçirerek kendi zafiyeti nedeniyle Gregor'a faydası olması yerine, ailenin onun için endişelenmesi nedeniyle zararı dokunduğu görülür. Grete ve babanın Gregor'un evden gitmesi noktasında hemfikir oldukları konuşmada da annenin nefes darlığına girerek boğuk boğuk öksürdüğü ve olaya hiç müdahale etmediği dikkati çeker. Öykünün sonunda annede görülen bu çekimserlik onun da artık oğlundan ümidini kestiğini göstermektedir. Annenin diğer bir zafiyeti ise Gregor öldükten sonra görülmektedir. Gregor'un ölüp ölmediğinden emin olmak için anne temizlikçi kadına Gregor'un ölüp ölmediğini sorar. Anne aslında, “her şeyi kendisi denetleyebilir ve durumu denetlemeden de anlayabilirdi” (Kafka, 2004: 76). Oysa dönüşümün olduğu günden itibaren anne, devamlı oğlunun yanına gitmek istese de (ya da istiyor gibi görünse de) hiçbir zaman oğlunu görmeye dahi tahammül ve cesaret edemez.

Gregor'un dönüşümü ile maddi durumu bozulan ailede annenin durumu da öncekine göre farklılıklar göstermektedir. Önceden sağlık nedeniyle ev işi bile yapamayan ve para kazanmak için çalışamayacak durumda olan anne, evdeki hizmetçinin parası ödenemeyip (ve de hizmetçi Gregor'dan korktuğu için) işine son verilmesi nedeniyle ev işlerini üstlenmiş ve aileye maddi katkıda bulunabilmek için bir firmanın giysi dikişlerini evde yapmaya başlamıştır. Bu işler söz konusu olduğunda hiçbir sağlık problemi ön plana çıkmazken Gregor'un dönüşümünden sonra annenin sağlık sorunu sadece Gregor ile ilgili olan durumlara söz konusu olmaktadır.

Ailenin ekonomik bakımdan dönüşümü

Gregor Samsa haşereye dönüşmeden önce bir firmada pazarlamacı olarak çalışmaktadır. Ailenin maddi yükü tamamen onun üstündedir. Babası iflas etmiş, çalışamayacak durumda bir yaşlıdır. Tipik bir anne rolündeki anne, sağlık sorunları çekmektedir. Oldukça şımartılmış olan kız kardeş Grete'ye ise bir çocuk gözüyle bakılmaktadır. Gregor'un haşereye dönüşmesinden önce aile ile ilgili verilen az sayıdaki verilere dayanarak aslında ailenin birbiri içinde hiç de uyumlu bir aile olmadığı dikkati çeker. Gregor çalıştığı işi severek yapmamaktadır. Aksine evin tek oğlu olarak ailesine bakması gerektiğini düşünerek zorunluluktan bu işe katlanmaktadır. Öykünün başında Gregor, haşereye dönüştüğünü fark ettiğinde geçirdiği dönüşüm ile ilgilenmek yerine işi üzerine endişelenir ve işe geç kaldığı için üzülür. Üstelik bunu nasıl telafi edebileceği üzerine

kafa yorar. Gregor'un işi üzerine olan bu yoğun düşüncesi işini daha önce belirtildiği gibi sevmesinden kaynaklanmaz. Tam tersine kendisinin de kabul ettiği çok yorucu bir işi vardır, son beş senede bir kere dahi hiç hasta olmaksızın, yani işini bir gün dahi aksatmaksızın işine gitmiştir. Bunun tek sebebi, ailenin tek oğlu olarak üzerinde ailenin maddi sorumluluğunu taşımasıdır.

“‘Aman Tanrım’, diye düşündü, ‘ne kadar da yorucu bir uğraş seçmiş meğer! Günlerim hep yolculuk etmekle geçiyor. (...) trenlerin peşinden koşmak, düzensiz ve kötü yemeklere yargılı olmak, insanlarla sürekli değişen, asla süreklilik kazanamayan, hep içtenlikten uzak ilişkiler kurmak zorunluluğu (...) Annemle babam yüzünden kendimi tutuyor olmasaydım eğer, işimden çoktan ayrılırdım, patrona çıkar ve ne düşündüğümü olduğu gibi söyledim. O zaman kürsüden düşerdi herhalde!’” (Kafka, 2004: 10-11).

Gregor işini hiç sevmemesine rağmen büyük bir özveri ile ailesine oldukça rahat bir hayat sağlamıştır.

“‘Aile ne kadar sakin bir yaşam sürüyormuş’, dedi Gregor kendi kendine ve bakışlarını önündeki karanlığa dikerken, bir yandan da annesine, babasına ve kız kardeşine bu denli güzel bir evde böyle bir yaşam sağlayabilmiş olmasından ötürü büyük bir gurur duyduğunu ayırmadı” (Kafka, 2004: 33).

Oysa Gregor'un ailesi üzerine tüm bu iyi niyetlerine rağmen, annesi ve babasının oğullarının ne çektiği ile ilgili herhangi bir endişe ve düşünceleri olmadığı görülür. Annesi oğlunun işinden başka bir şey düşünmediğini ve dolayısıyla işini severek yaptığını zannetmektedir. Gelen müdüre de oğlunu bu gerekçe ile savunur: “Gregor iyi olsa tren falan kaçırır mı hiç? Akli hep işindedir” (Kafka, 2004: 18). Babası ise iflas etmiştir ama iflas esnasında bir miktar parayı kurtararak herkesten gizlemiştir (Kafka, 2004: 39). Gregor ailenin geçimini sağlamanın yanı sıra bir yandan da var olduğunu düşündüğü borçları ödemeye çalışmaktadır. Babasının borcu olmadığı gibi, Gregor'dan aldığı paraları biriktirmektedir. Gregor'un haşereye dönüşmesinden sonra karısı ve kızına bu durumu açıklar ve biriktirilen bu para, Gregor'un artık para kazanmasından ümit kesildiği için kendileri bir yerde iş bulup çalışmaya başlayıncaya kadar idare eder. Gregor ise ailenin bundan sonraki durumuyla ilgili endişelenmektedir: “iki günde bir, bütün bir günü solunum güçlüğü çekerek açık pencerenin önünde, kanepede geçirmek zorunda olan annesi mi para kazanacaktı? Yoksa evin geçimini o yedi yaşına karşın henüz bir çocuk olan, bugüne değin güzel giyinmekten, bol bol uyumaktan (...) her şeyden önce keman çalmaktan ibaret olan kız kardeşi mi sağlayacaktı? (Kafka, 2004: 42).

Ancak Gregor'un çalışmasından ümit kesildiğinde, önceden çalışamayacakları düşünülen tüm aile fertleri işe başlarlar. Baba bir bankada hademe olarak, anne bir firmanın terziliğini yaparak, kız kardeş de tezgâhtar olarak çalışır. “Baba, küçük banka memurlarına sabah kahvaltısı getiriyordu, anne yabancıların çamaşırları için kendini feda etmekteydi, kız kardeş ise müşterilerin buyruklarına göre tezgâhin arkasında koşuşturup duruyordu” (Kafka, 2004: 60).

Gregor'un çalışmaması neticesinde ortaya çıkan maddi imkânsızlıklar nedeniyle evde yemek ve temizlik işi yapan hizmetçinin işine de son verilir, artık evin temizliğinin yanında “kız kardeşi annesiyle birlikte yemek yapmak” (Kafka, 2004: 39) zorunda kalır. Sadece öykünün sonlarına doğru artık iyice külfet haline gelen Gregor ile ilgilenmek üzere eve bir bakıcı alınır. Ailenin maddi durumuna katkı sağlaması için evdeki odalardan birisi kiraya verilir. Aile odayı kiralayan ve oldukça kaba olan üç kiracıyı mutlu edebilmek için büyük bir çaba sarf eder. Ailenin önceden birlikte yemek yediği odada artık kiracılar yemek yemektedir. Buna karşılık anne, baba ve kızları Grete mutfakta yemeklerini yerler. Üstelik evde kiracıların beğeneceği şekilde yemekler yapılmaya uğraşılır. Elbette Gregor'un kiracılardan haberi yoktur, Gregor'un odası devamlı kilitli tutulmaktadır. Sonraları Gregor'un odasından artık çıkmayacağı düşünüldüğünde, sadece akşamları bir iki saatliğine odasının kapısı açık bırakılır.

Gregor'un ölümü, aile için her bakımdan büyük bir rahatlama ve kurtuluş anlamına gelir. Gregor'un ölmesi annesi, babası ve kız kardeşinin herhangi bir girişimi olmaksızın Gregor'un

ortadan kalkması bağlamında çok büyük bir önem taşıyordu. Ayrıca aile, içinde oturduğu evden artık kolayca taşınabilecekti. Çünkü ailenin oturduğu ev, üç kişi için hem büyük hem de masraflıydı. Oysa Gregor yaşıyorken de ailenin evden taşınması mümkündü. Ancak “Gregor’un nasıl taşınabileceğini düşünmek bile söz konusu değildi. Ama Gregor, bir taşınmayı engelleyen tek nedenin onu düşünmeleri olmadığını anlıyordu, çünkü onu birkaç hava deliği bulunan uygun bir sandıkla kolayca taşıyabilirlerdi; aileyi ev değiştirmekten alıkoyan asıl neden, içinde bulunulan derin ümitsizlik ve bütün tanıdık ve akraba çevresinde eşi görülmemiş bir felaketin bu ailenin başına geldiği düşüncesiydi” (Kafka, 2004: 60).

Anne, baba ve Grete, Gregor öldükten sonra her biri çalıştığı yerden izin alarak tatile çıkarlar. Ayrıca izinden döndüklerinde başka bir eve taşınma planı yaparlar. Gregor’un ölümüyle birlikte ailenin evden uzaklaşması, onlar için yeni bir yaşamın başladığını gösterir. Daha küçük bir eve taşınma ise aileye maddi destek sağlamasından ziyade Gregor ile birlikte yaşadıklarından uzaklaşmaları ve yaşanılanları en kısa sürede untabilmeleri için büyük bir önem taşır.

SONUÇ

Franz Kafka'nın *Die Verwandlung - Dönüşüm* adlı uzun öyküsünde, bir sabah uyandığında kendisini haşereye dönüşmüş olarak bulan pazarlamacı Gregor Samsa'nın ölümüne kadar olan yaşamı anlatılmaktadır. Tekrar eski haline gelmemeyi vurgulayan dönüşüm olgusu, öykünün analizlerinde genellikle öykünün ana kahramanı Gregor Samsa'nın geçirmiş olduğu dönüşüm üzerinden anlatılır. Oysa öyküdeki tek dönüşüm Gregor Samsa'nın haşereye dönüşmesi değildir. Öykünün ilerleyen dönemlerinde Gregor'un dönüşmesi ile alakalı olarak hem ailenin diğer fertlerinde, hem de ailenin ekonomik durumu ve ailenin yaşadığı evde dönüşümler tespit edilmektedir. Ayrıca Gregor Samsa'nın kendisinde de haşere olması ile birlikte diğer dönüşümler ortaya çıkar: Gregor'un dönüşümünden hemen sonra tüm duyularında bir değişme fark edilir: konuşması bozulur, sadece ıslık şeklinde ses çıkarmaya başlar, zaman içinde görme duyusu zayıflar, tat alması değişir. Samsa önce hayvanların yemekten hoşlanacağı türden yemekleri tercih eder. Daha sonra özlem duyduğu yemeğin ne olduğunu bilmediği ve yiyecek bir şey bulamadığı için tamamen yemek yemeyi bırakır. Gregor'un zaman içinde hareketleri de hayvanların hareketlerine benzer şekilde değişme gösterir. Ancak babasının saldırıları sonucunda Gregor'un bacakları yaralanır ve hareket kabiliyetlerini yitirirler. Gregor'un aileyi geçindirme fonksiyonu kalmadığı için ailenin tüm bireyleri bir işte çalışmaya başlarlar. Öyküde en büyük dönüşümü gösteren diğer figür Grete'dir. Önceden kendisine çocuk gözüyle bakılan Grete, başlangıçta Gregor'un bakımını üstlenir, daha sonra çalışmaya da başlayarak ailede karar verme noktasında en önemli kişi konumuna gelir. Yaşlı ve güçsüz olan baba işe girip tekrar para kazanmaya başlamasıyla aile reisi olarak eski otoritesini kazanır ve oldukça dinçleşir. Astımlı olan anne de önceden sağlık gerekçesiyle çalışamayacak durumda olmasına rağmen bir işe girerek aile bütçesine katkıda bulunur. Ailenin yaşadığı ev de içinde bulunan şartlar doğrultusunda bir dizi değişiklikler geçirir. Odanın biri kiraya verilerek oturma odası da kiracıların kullanımına sunulur. Gregor'un ölümü ile evden de taşınmayı planlayan aile için artık eskisinden tamamen farklı yepyeni bir hayat başlar. Gregor'un haşereye dönüşmesinden önceki ailenin durumu ile Gregor'un ölümü sonrasında eserin sonunda anlatılan aile birbirinden tamamen farklıdır. Bu farklılık sadece ailedeki bireylerin maddi bağımsızlıklarını kazanması neticesinde ortaya çıkan bedensel ve ruhsal zindelik noktasında değil, ailenin içinde yaşadıkları mekân noktasında da ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Alt, P.-A.. (2005). Franz Kafka, Der ewige Sohn. Eine Biographie. München.
Anz, Th. (Ed.) (2013). *Handbuch literaturwissenschaft. band 2, methoden und theorien*. Stuttgart: Metzler.
Atayman, V. (2012). *Önsöz ya da Kafka, kolonisi' hakkında, dönüşüm*. (E. Tevfik Güney, Çev.). İstanbul.

- Beicken, P. (1983). *Franz Kafka “Die Verwandlung”. Erläuterungen und dokumente*. Stuttgart: Reclam.
- Erich, H., & Born, J. (Ed.) (1976). *Briefe an Felice und andere Korrespondenz aus der Verlobungszeit*. Frankfurt/ Main: Fischer.
- Kafka, F. (2004). *Dönüşüm*. (A. Cemal, Çev.). İstanbul: Can.
- Kafka, F. (1995). *Sämtliche Erzählungen*, (Ed.) Paul Raabe, Frankfurt am Main.
- Ilkilic, S. (2016). *Kafka in der Türkei: Rezeption von Kafkas Werken in der Türkei und ihre Einflüsse auf die moderne türkische Literatur*. Königshausen & Neumann: Würzburg.
- Kayagil, L., & Yeralmaz, A. (2009). *Almanca-Türkçe & Türkçe-Almanca sözlük* (Vol. 1. bs). İstanbul: Hiperlink.
- Kolcu, A. İ. (2017). *Yeni bir bedende uyanmak ya da Küçük Ağa romanında metamorfoz*. *Akpınar, Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 68, 15-23.
- Kosik, K. (1994). *Das Jahrhundert der Grete Samsa. Von der Möglichkeit oder Unmöglichkeit des Tragischen in unserer Zeit*. Kafka und Prag (Ed. Kurt Krolop ve Hans Dieter Zimmermann), Berlin: de Gruyter.
- Stach, R. (2012). *Kafka – Karar yılları I*. (S. Duru, Çev.). İstanbul: Sel.
- Stach, R. (2013). *Kafka - Kavrama yılları II*. (S. Duru, Çev.). İstanbul: Sel.
- Nünning, A. (Ed.) (1998). *Literatur- und kulturtheorie, metzler lexikon*. Stuttgart: Metzler.

EXTENDED ABSTRACT

One of Kafka’s best-known stories ‘Die Verwandlung’ – ‘The Metamorphosis’, is also one of the most important works of the world literature. This work has been translated by many interpreters in Turkey, it is the most widely known work, has been reprinted and is therefore one of Kafka’s best-known works. As a term Metamorphosis refers to a phenomenon in which it is not possible to return to its former state. Franz Kafka’s story ‘Die Verwandlung’ is generally handled in terms of the transformation of the main hero Gregor Samsa into a bug. However, the story reveals that the living conditions of the other characters and of Gregor’s family have completely changed so that they cannot return to their original state. The article discusses transformation-based work analysis and character analysis in the context of the text-oriented method (werkimmanent). The text-oriented analysis method was a widespread method of analysis after the Second World War under the leadership of Wolfgang Kayser and Emil Staiger, especially in the 1960s. According to this method, the literary work is accepted as an autonomous structure in terms of aesthetics and style (Anz, 2013: 289; Nünning, 1998: 563). In this context, the work is handled according to its content and structure, and the heroes and events of the work are examined within the framework of their connections with each other. Kafka’s *Die Verwandlung* was written between 17 November 1912 and 6 January 1913, and was first published in a monthly magazine “Die weißen Blätter” in 1915. Franz Kafka’s long story *Die Verwandlung* describes the process until the death of the marketer Gregor Samsa, who wakes up one morning and finds himself turned into a bug. At the beginning of the story, Gregor doesn’t understand the seriousness of what happened to him when he saw himself physically transformed into a bug, he thinks that when he sleeps long enough, he can return to his previous condition and although he missed his train he thinks he can take the next train. However, accompanied by a number of other transformations, Gregor is forced to accept his transformation in the following parts of the story. From the transformation at the beginning of the work until the end of the story, Gregor’s ability to think, understand what is being said and interpret them like a human being, remains. In this context, it is only a physical transformation of Gregor’s body. It is also noteworthy that the physical transformation continues until the end of the story. Gregor’s body, which initially was huge, loses its size and volume over time. Immediately after Gregor Samsa’s transformation, he can no longer speak, he only makes a whistling noise. Although Gregor’s words seem to be understandable immediately after his

transformation, he becomes incomprehensible to others soon. As time passes, with the transformation of his voice Gregor is forced to accept the fact that his surroundings do not understand what he is saying. It is noticeable and interesting that although Gregor himself speaks like a human being, the people around him do not understand the content of what is being said because they perceive these conversations as animal noises. Over time Gregor's sense of sight weakens, his taste changes, he first chooses the kind of food that animals would like to eat, and then he stops eating completely because he doesn't know and can't find what he longs for. Although Gregor's movements have changed in a similar manner to the movements of animals, his injuries caused by his father's attacks cause him to lose his mobility. Since Gregor has no longer a function to support the family, all members of the family start to work. The other figure that shows the greatest transformation in the story is Grete. Grete, who was previously regarded as a child, with taking care of Gregor at the beginning and then working, became the most important person in the family when it comes to decision-making. The old and weak father starts to work and to earn money again and gains his old authority as the head of the family and becomes very vigorous. Although the mother with asthma wasn't able to work because of health issues in advance, she contributes to the family budget by entering a job. The house where the family lives undergoes a series of changes depending on the circumstances. One room is rented and the living room is available to tenants, too. With the death of Gregor, the family plans to move out of the house and a whole new life, compared to the old life, begins for them. The situation of the family before Gregor turned into a bug and the family described at the end of the work after Gregor's death are completely different. This difference arises not only at the point of physical and mental well-being that occurs as a result of the material independence of the individuals in the family, but also at the point of the location where the family lives.